

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: Michał Borodo

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

2008 Uniwersytet Gdański, doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, rozprawa doktorska pt. *Between the Global and the Local: Translation for Children in Poland at the Turn of the 21st Century*, promotor: prof. dr hab. Wojciech Kubiński, recenzenci: prof. dr hab. Piotr Fast, dr hab. Krzysztof Hejwowski

2003 Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, magister filologii angielskiej, praca magisterska pt. *Power Relations and Functionalism in Rewriting Children's Literature*

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

10.2017 – obecnie adiunkt w Katedrze Językoznawstwa Angielskiego, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

10.2008 – 09.2017 adiunkt w Katedrze Filologii Angielskiej, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

10.2003 – 09.2008 asystent w Katedrze Filologii Angielskiej, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

4. Omówienie osiągnięcia, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Monografia autorska pt. *English Translations of Korczak's Children's Fiction. A Linguistic Perspective*

b) autor, tytuł publikacji, rok wydania, seria, nazwa wydawnictwa, recenzenci

Michał Borodo, *English Translations of Korczak's Children's Fiction. A Linguistic Perspective*, 2020, Cham: Palgrave Macmillan (seria Palgrave Studies in Translating and Interpreting), 247 str.

ISBN 978-3-030-38116-5, eBook ISBN 978-3-030-38117-2, DOI 10.1007/978-3-030-38117-2, <https://www.palgrave.com/gp/book/9783030381165>.

(Zgodnie z zasadami recenzji wewnętrznej wydawnictwa Palgrave Macmillan recenzenci pozostają anonimowi. Redaktorem naukowym serii jest prof. Margaret Rogers.)

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Jako osiągnięcie naukowe zgłaszam monografię autorską pt. *English Translations of Korczak's Children's Fiction. A Linguistic Perspective* [Angielskie tłumaczenia twórczości dla dzieci Janusza Korczaka: perspektywa językoznawcza]. Przedłożona monografia stanowi pierwszą dostępną w języku angielskim książkę na temat przekładu polskiej literatury dziecięcej, a w szczególności na temat tłumaczeń twórczości Janusza Korczaka, odkrywając nieznaną historię angielskich i amerykańskich przekładów tego pisarza. Najbardziej znana książka dla dzieci Korczaka, *Król Maciuś Pierwszy*, jest zarazem najczęściej tłumaczoną na język angielski powieścią należącą do polskiej literatury dziecięcej, choć jej angielskie przekłady nie doczekały się dotychczas pogłębionych, naukowych analiz. Monografia koncentruje się na czterech znacznie różniących się między sobą przekładach tej powieści oraz, w mniejszym stopniu, na przekładach innych książek Korczaka (*Kajtuś czarodziej*, *Bankructwo małego Dżeka*), przetłumaczonych na język angielski na przestrzeni siedemdziesięciu pięciu lat. Monografia jest próbą wyjaśnienia, w jaki sposób tłumacze traktują teksty literatury dziecięcej w przekładzie na język angielski, uruchamiając różne pokłady znaczeniowe tekstów źródłowych i modyfikując je pod względem stylu, organizacji językowej, nacechowania ideologicznego oraz odniesień kulturowych.

Zgodnie z sugestią Juliane House (2004), że przekłady literatury dziecięcej mogą być dla językoznawcy interesującym polem badawczym, angielskie tłumaczenia Korczaka rozpatrzę z perspektywy językoznawczej w celu wyodrębnienia prawidłowości widocznych w użyciu języka przez poszczególnych tłumaczy. Takie założenie zasługuje jednak na pewne doprecyzowanie, ponieważ w książce zastosowano także podejście interdyscyplinarne, ukazujące przekłady z perspektywy historycznej i społeczno-kulturowej z uwzględnieniem informacji na temat anglojęzycznych tłumaczy Korczaka. Tego rodzaju kontekstualizacja wydaje się niezbędna w badaniu szeregu tłumaczeń literackich wykonanych w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych na przestrzeni ponad siedemdziesięciu lat i w tym sensie publikacja nie zajmuje się zagadnieniami tłumaczeniowymi wyłącznie z perspektywy językoznawczej. Zwraca jednak szczególną uwagę na charakter języka przekładów literatury dziecięcej – na zmieniające się wizje artystyczne, style i światopogląd, które wyrażane są w tekstach tłumaczeń. Książka nawiązuje tym samym do badań na temat przekładu, języka, stylu, socjolektu i manipulacji

ideologicznych w literaturze dziecięcej, prowadzonych przez takich autorów jak Juliane House i Themis Kaniklidou (2017), Gillian Lathey (2016), Murray Knowles i Kirsten Malmkjær (1996), Jan van Coillie (2012), Nike Pokorn (2012), Victòria Alsina (2012), czy Martin B. Fischer (2012), a także odnosi się do prac na temat tłumaczenia stylu autorstwa m.in. Mony Baker (2000), Gabrieli Saldanhy (2011) i ponownie Kirsten Malmkjær (2003).

Monografia podzielona jest na dziewięć rozdziałów, z których pierwszy i ostatni pełnią rolę wstępu i zakończenia pracy. W rozdziale drugim przedstawiam rozważania teoretyczne dotyczące języka tłumaczonej literatury dziecięcej. Pierwsza część tego rozdziału wprowadza czternaście strategii przekładowych występujących w tłumaczeniach książek dla młodszego odbiorcy. Należą do nich: eksplicytacja, standaryzacja, stylizacja, sentymentalizacja, infantyilizacja, hiperbolizacja, dydaktyzacja, modernizacja, asymilacja kulturowa, wyobcowanie/egzotyzacja, uproszczenie, ubaśniwienie, tonowanie treści kontrowersyjnych i cenzurowanie. Zaproponowana kategoryzacja integruje, wzbogaca i poszerza perspektywy badawcze zaproponowane przez takich autorów jak Birgit Stolt (1978), Göte Klingberg (1978), Monika Adamczyk-Garbowska (1988), Riitta Oittinen (2000), Juliane House (2004), Juliane House i Themis Kaniklidou (2017), Emer O'Sullivan (2005), Maria Nikolajewa (2006), Eliza Pieciul-Karmińska (2011), Jan Van Coillie (2011), czy Gillian Lathey (2016). Odnosząc się następnie do badań m.in. Mony Baker (2000), Gabrieli Saldanhy (2011), Gillian Lathey (2016), Martina Fischera (2012), Victòrii Alsiny (2012), Murray Knowles i Kirsten Malmkjær (1996) oraz Marii Tymoczko (1999), druga część rozdziału omawia z kolei szereg zagadnień, takich jak styl, socjolekt, ideologia, metonimiczne rozumienie przekładu, czy seria przekładowa, istotnych z punktu widzenia analizy przeprowadzonej w empirycznej części pracy. Rozdział drugi wyjaśnia zatem, że w tłumaczonej literaturze dziecięcej występują językowe modyfikacje wzmacniające emocjonalny ton tekstu, że elementy uznane za niewłaściwe mogą zostać wyeliminowane lub stonowane, a książka dla dzieci może podlegać językowej standaryzacji, eksplicytacji, uproszczeniu lub celowej stylizacji poprzez zastosowanie innego stopnia formalności, manipulację konstrukcjami gramatycznymi i leksyką, pominięcie lub wprowadzenie konkretnego socjolektu. Zarówno omówiona w tym rozdziale kategoryzacja strategii tłumaczeniowych jak i szereg zaproponowanych zagadnień tworzą ramy teoretyczne do analizy tłumaczeń Korczaka przeprowadzonej w kolejnych rozdziałach.

Rozdział trzeci koncentruje się na mało jak dotąd znanej historii polskiej literatury dziecięcej w tłumaczeniu na język angielski. Mimo przeważającej jednostronności wymiany

tłumaczeniowej tego typu literatury między Polską a krajami anglojęzycznymi, niektóre polskie tytuły zainteresowały jednak anglojęzycznych wydawców i trafiły do anglojęzycznych czytelników. Przedstawiam zestawienie bibliograficzne obejmujące ostatnie sto lat obecności polskiej literatury w języku angielskim. Zawiera ono tłumaczenia powieści, baśni, książek edukacyjnych, dla najmłodszych, o zwierzętach i poezji. Opisuję najczęściej przekładanych na język angielski autorów (Janusz Korczak, Janina Porazińska, Maria Konopnicka, Julian Tuwim i w ostatnim czasie Aleksandra i Daniel Mizielińscy), najczęściej tłumaczone tytuły (*Król Maciuś Pierwszy, Jak to z Inem było, „Lokomotywa”*), zasłużone wydawnictwa (Roy Publishers) oraz tłumaczy, dzięki którym polska twórczość zagościła w krajach anglojęzycznych (m.in. Lucia Merecka Borski, Maude Ashurst Biggs, Monica M. Gardner, Kate Żuk-Skarszewska i Antonia Lloyd-Jones). Omawiam przekład literatury dziecięcej od strony historycznej, wskazując na stagnację widoczną na przełomie XX i XXI wieku oraz zwracając uwagę na drugą dekadę XXI wieku, kiedy to liczba angielskich tłumaczeń stała się porównywalna z liczbą wszystkich tłumaczeń publikowanych na przestrzeni XX wieku. Symbolem tego sukcesu są *Mapy* Aleksandry i Daniela Mizielińskich, jedna z wielu ambitnych polskich książek edukacyjnych, które w ostatnich latach były tłumaczone na niespotykaną dotąd skalę.

Druga część rozdziału trzeciego została poświęcona Korczakowi, jego twórczości w przekładzie na język angielski, jego tłumaczom oraz kontekstowi kulturowemu i wydawniczemu, w którym powstawały przekłady. Szczególny nacisk kładę na losy najśłynniejszej powieści Korczaka. *Król Maciuś Pierwszy* został przetłumaczony po raz pierwszy jako *Matthew the Young King* w 1945 roku w Nowym Jorku przez Edith i Sidneya Sulkinów, emigrantów z Europy Wschodniej, i wydany przez wydawnictwo Roy – kontynuację dynamicznie rozwijającego się polskiego wydawnictwa Rój założonego w przedwojennej Warszawie przez Mariana Kistera i Melchiora Wańkowicza. Drugi przekład powieści, pt. *King Matt the First*, został opublikowany w roku 1986, także w Nowym Jorku, przez wydawnictwo Farrar, Straus i Giroux i opatrzony wstępem Bruno Bettelheima. Tłumaczenie było dziełem Richarda Lourie’ego – amerykańskiego tłumacza z języka polskiego i rosyjskiego, pisarza, dziennikarza i komentatora politycznego. Trzeci przekład, zatytułowany *Little King Matty*, został stworzony przez Adama Czasaka, urodzonego w północno-zachodniej Anglii tłumacza, obecnie mieszkającego w Krakowie, i wydany przez Joanna Pinewood Enterprises w Londynie w 1990 roku. Ostatnie tłumaczenie, pt. *King Matthew the First*, opublikowane w Nowym Jorku przez Nanook Books w 2014 roku, jest dziełem Adama Fishera i Bena Torrenta.

Niewiele było dotychczas wiadomo o historii angielskich tłumaczeń. Na przykład w recenzji przekładu Lourie'ego z lat 80. Jack Zipes (1986) zauważa: „Dzięki świetnemu tłumaczeniu Richarda Lourie'ego i pouczającemu wstępowi Bruno Bettelheima, *Król Maciuś Pierwszy* wreszcie zadebiutował w Ameryce”. W rzeczywistości książka zadebiutowała w Ameryce już w roku 1945 w pełnoprawnym tłumaczeniu Edith i Sidneya Sulkinów. Podobnie niewiele było dotąd wiadomo o tłumaczeniu Adama Czasaka z 1990 roku – jedynej angielskiej wersji najśłynniejszej powieści Korczaka wydanej w Europie. Omawiam także pokrótce anglojęzyczne adaptacje *Króla Maciusia Pierwszego*, koncentrując się na adaptacji szkockiego scenarzysty i dramaturga Stephena Greenhorna. Do innych powieści Korczaka przybliżonych w tym rozdziale należą *Bankructwo małego Dżeka*, wydana w tłumaczeniu Cyrusa Brooksa w Londynie przez Minerva Publishing pod tytułem *Big Business Billy*, oraz *Kaytek the Wizard*, przekład stworzony w 2012 roku przez uznaną tłumaczkę i ambasadora literatury polskiej za granicą Antonię Lloyd-Jones.

Rozdział czwarty przedłożonej monografii koncentruje się początkowo na strategiach asymilacji kulturowej i wyobcowania, ilustrując je przykładami z dwóch pierwszych amerykańskich przekładów powieści *Król Maciuś Pierwszy*. Argumentuję, że w 1945 roku Edith i Sidney Sulkinowie stworzyli wersję zorientowaną na kulturę amerykańską, podczas gdy tłumaczenie Richarda Lourie'ego z 1986 roku jest bardziej zorientowane na kulturę źródłową, zachowując niektóre z polskich odniesień kulturowych i będąc do pewnego stopnia przykładem zastosowania proponowanej przez Lawrence'a Venutiego (1995) strategii wyobcowania. Ponownie odwołując się do koncepcji udomowienia i wyobcowania Venutiego, staram się następnie udowodnić, że w tłumaczeniu z 1990 roku Adam Czasak dostosowuje powieść Korczaka do brytyjskiego kontekstu kulturowego. Dzieje się tak nie tylko w dość oczywistym sensie adaptowania imion dziecięcych bohaterów i elementów nacechowanych kulturowo, ale, co ciekawsze, w sensie użycia w przekładzie szerokiego wachlarza elementów leksykalnych, z których część należy do potocznej angielszczyzny brytyjskiej i może być kojarzona z użytkownikami języka należącymi do niższych warstw społecznych. Z drugiej jednak strony, poprzez takie użycie języka tłumacz aktywizuje niestandardowe i częściowo zmarginalizowane zasoby w języku docelowym, co jest z kolei jedną z charakterystycznych cech strategii wyobcowania postulowanej przez Venutiego, co prowadzi do dość złożonej dynamiki relacji pomiędzy udomowieniem i wyobcowaniem w tym angielskim przekładzie. Druga część rozdziału ilustruje z kolei powiązane ze sobą strategie ubaśniowienia, hiperbolizacji i

sentymentalizacji. Ta część pracy udowadnia, że w pierwszym amerykańskim tłumaczeniu Edith i Sidney Sulkinowie zawarli szereg motywów i wyrażen, które mogą być kojarzone z konwencją baśniową, u dramatykowali niektóre fragmenty powieści, a także dodali własny epilog, który diametralnie zmienia zakończenie powieści Korczaka.

W rozdziale piątym monografii koncentruję się na strategiach eksplicytacji, standaryzacji, uproszczenia oraz tonowania treści kontrowersyjnych, ilustrując je przykładami z angielskich tłumaczeń *Króla Maciusia Pierwszego* z 1945 i 1986 roku oraz z przekładu *Kajtusia czarodzieja* z roku 2012. Staram się udowodnić, iż pierwsze angielskie tłumaczenie stworzone przez Edith i Sidneya Sulkinów zawiera przykłady manipulowania prozą poprzez usuwanie lub tonowanie treści uznanych za niewłaściwe, a także przypadki standaryzacji języka. Inną charakterystyczną cechą wyróżniającą tłumaczenie z 1945 roku jest to, że zostało zaproponowane amerykańskim czytelnikom w wersji uproszczonej, jako że tłumacze niejednokrotnie stosują pominięcia i bardziej zwięzłą formę wyrazu treści oryginału na poziomie zdania, akapitu i rozdziału. Odwołując się do koncepcji m.in. Kingi Klaudy (2009) i Candace Séguinot (1988), w tym samym rozdziale analizuję strategię eksplicytacji w odniesieniu do przekładu powieści Korczaka stworzonego przez Richarda Lourie'ego, a w szczególności w odniesieniu do tłumaczenia *Kajtusia czarodzieja* Antonii Lloyd-Jones z 2012 roku. Tłumaczenie Lloyd-Jones jest doskonałym przykładem na to, jak eliptyczny i lakoniczny styl literacki Korczaka zostaje poddany modyfikacjom i zastąpiony językiem bardziej jednoznacznym, precyzyjnym i zrozumiałym dla czytelnika przekładu. Lloyd-Jones stosuje także strategię eksplicytacji w odniesieniu do szeregu odniesień kulturowych nawiązujących do polskiej kultury, legend, tradycji i historii, sprawiając, że powieść Korczaka staje się bardziej przystępna dla anglojęzycznego czytelnika.

Nawiązując do zagadnienia stylu opisywanego w badaniach nad przekładem przez Monę Baker, rozdział szósty koncentruje się na takich pojęciach jak styl tłumacza, stopień formalności i socjolekt, ilustrując je przykładami z angielskiego tłumaczenia Adama Czasaka pt. *Little King Matty*, opublikowanego w Londynie w 1990 roku. Przekład Czasaka jest napisany potoczną angielszczyzną brytyjską, która jest nie tylko bardziej kolokwialna niż język tłumaczeń amerykańskich, ale niekiedy nawet bardziej nieformalna pod względem stylu niż tekst oryginału. Co więcej, niektóre z form językowych regularnie pojawiających się w dialogach zarówno dziecięcych jak i dorosłych bohaterów, ale również w narracji, przywodzą na myśl użytkowników języka o niższym statusie społecznym (na przykład należących do angielskiej

niższej klasy średniej). Wykorzystując tradycyjne metody analityczne oraz metodologię korpusową, staram się w tym rozdziale wyodrębnić charakterystyczne cechy stylistyczne angielskiego przekładu – elementy leksykalne należące do potocznej angielszczyzny brytyjskiej, elementy stylu konwersacyjnego, typowe konstrukcje składniowe, gramatyczne i fonetyczne, sposoby użycia interpunkcji – analizując je z perspektywy socjolingwistycznej i zwracając uwagę na zmieniający się w tekście stopień formalności językowej.

Rozdział siódmy monografii omawia najnowszy przekład powieści Korczaka stworzony przez Adama Fishera i Bena Torrenta i opublikowany pod tytułem *King Matthew the First*. Tłumaczenie z 2014 roku charakteryzuje się wyższym stopniem formalności oraz wyrafinowaniem leksykalnym i stylistycznym na poziomie narracji, a więc posiada cechy, które prawie nie występują w oryginalnej powieści Korczaka, napisanej stosunkowo prostą, potoczną polszczyzną. Z drugiej jednak strony, amerykańskie tłumaczenie zawiera liczne przykłady użycia kolokwialnego języka w partiach dialogowych oraz znaczną liczbę wyrażen idiomatycznych, które nie są tak charakterystyczne dla stylu oryginału. Przekład Fishera i Torrenta jest zatem stylistycznie eklektyczny i pełen paradoksów, łącząc styl formalny z potoczną amerykańską angielszczyzną, a współwystępowanie tych cech w jednym tekście może stwarzać wrażenie niespójności i niekonsekwencji. Możliwe, iż tłumacze zdecydowali się na zastosowanie bardziej sugestywnego i urozmaiconego stylu, aby uatrakcyjnić liczący sobie już prawie sto lat tekst Korczaka dla współczesnego anglojęzycznego czytelnika, choć skutkuje to niekiedy całkowitą zmianą stylu oryginału. Staram się także wykazać, że w tłumaczeniu z 2014 roku można zaobserwować przykłady zastosowania strategii modernizacji, ubaśniowienia, infantylizacji, a w szczególności hiperbolizacji.

W rozdziale ósmym wskazuję na różnice w potraktowaniu określeń i fragmentów dotyczących kwestii rasowych oraz stosunku tłumaczy do stereotypowego przedstawiania mieszkańców Afryki. Porównuję w tym celu pięć tłumaczeń Korczaka: cztery przekłady *Króla Macusia Pierwszego* (z 1945, 1986, 1990 i 2014 roku) oraz tłumaczenie powieści *Kajtus czarodziej* (z roku 2012), odnosząc się do koncepcji dotyczących relacji rasowych i języka Geoffreya Hughesa (2010). Odzwierciedlające europejskie stereotypy rasowe lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku powieści Korczaka mogą być postrzegane przez wielu współczesnych czytelników jako problematyczne. Z jednej strony Korczak ukazuje rdzennych mieszkańców Afryki jako szlachetnych i lojalnych, z drugiej przedstawia ich w sposób karykaturalny jako

niesfornych i dzikich kanibali, a niektóre z opisów wydają się nieco makabryczne i kontrowersyjne.

Szczególnie wiele tego rodzaju odniesień i opisów występuje w powieści *Król Maciuś Pierwszy*. W zależności od kontekstu społeczno-kulturowego oraz przekonań takie fragmenty i wyrażenia zostały przez poszczególnych tłumaczy stonowane lub wyeliminowane, pozostawione w wersji zbliżonej do oryginału, lub też tłumacz decydował się na kompromis, eliminując niektóre z negatywnych odniesień rasowych, ale zachowując inne. Jednocześnie tylko częściowo potwierdziła się postawiona przeze mnie hipoteza, mówiąca o tym, że w związku ze zmieniającym się na przestrzeni XX i XXI wieku podejściem do kwestii rasowych w dyskursie publicznym, w kolejno następujących po sobie przekładach kontrowersyjne fragmenty będą stawały się z czasem coraz bardziej poprawne politycznie. Decyzje podejmowane w anglojęzycznych tłumaczeniach są związane zarówno ze zmieniającymi się tendencjami w dyskursie publicznym jak i uwarunkowane preferencjami poszczególnych tłumaczy. Przykładowo pierwsi tłumacze *Króla Maciusia Pierwszego* okazują się niekiedy bardziej wrażliwi na kwestie rasowe i kreślą mniej karykaturalny portret mieszkańców Afryki, podczas gdy światopogląd wyłaniający się z powieści Korczaka najwierniej odwzorowuje trzeci w kolejności przekład z 1990 roku.

Również *Kajtuś czarodziej* zawiera określenia, które mogą się wydać współczesnemu czytelnikowi problematyczne. Tłumaczka powieści Antonia Lloyd-Jones częściowo odtworzyła światopogląd wyłaniający się z przedwojennej powieści Korczka, stosując się do oficjalnych zaleceń patronów tego przekładu, ale również zmodyfikowała i stonowała niektóre z negatywnych odniesień rasowych, dostosowując tekst do realiów i czytelników w wielorasowych i wielokulturowych społeczeństwach, do których przekład był adresowany. W rozdziale ósmym odnoszę się także do roli, jaką odgrywają autorzy przedmów, krytycy literaccy i wydawcy oraz do ich wpływu na proces wydawniczy i recepcję przekładów.

Reasumując najważniejsze cele naukowe i osiągnięte wyniki, porównanie strategii przekładowych zastosowanych w angielskich tłumaczeniach powieści Korczaka daje wgląd w kulturowo i ideologicznie uwarunkowane decyzje podejmowane przez poszczególnych tłumaczy. Warto zauważyć, iż w tłumaczeniu *Króla Maciusia Pierwszego* z 1945 roku Edith i Sidney Sulkinowie akcentują baśniowy charakter opowieści Korczaka, który nie jest aż tak wyeksponowany w kolejnych angielskich tłumaczeniach. Przekład Richarda Lourie'ego z 1986 roku uprzywilejowuje kulturę źródłową, co jest zauważalne w potraktowaniu przez tłumacza

niektórych elementów nacechowanych kulturowo i imion bohaterów. Z kolei w 1990 roku Adam Czasak nie tylko uprzywilejowuje w przekładzie kulturę docelową, ale także stosuje w tłumaczeniu bardzo nieformalny styl. Dla odmiany, być może najbardziej charakterystyczną cechą przekładu Adama Fishera i Bena Torrenta z roku 2014 jest formalny styl, która przyczynia się do przedstawienia fikcyjnego świata Korczaka jako bardziej wyrafinowanego i dystyngowanego, podkreślając dworski kontekst opowieści o chłopcu, który został królem. Każde z tłumaczeń opiera się na tym samym tekście źródłowym Korczaka, ale poszczególni tłumacze uprzywilejowują i kładą nacisk na różne pokłady znaczeniowe oryginału. Różnice te można zaobserwować poprzez systematyczne badanie powtarzających się form językowych z wykorzystaniem narzędzi analitycznych uwzględniających takie pojęcia jak styl, formalność, socjolekt i takie strategie jak eksplicytacja, standaryzacja, stylizacja, sentymentalizacja, infantylicyzacja, hiperbolizacja, dydaktyzacja, modernizacja, asymilacja kulturowa, wyobcowanie/egzotyzacja, uproszczenie, ubaśniwienie, cenzurowanie i tonowanie treści kontrowersyjnych.

Które z powyższych strategii dominują w angielskich przekładach Korczaka i które z tych pojęć okazały się najbardziej przydatne w niniejszym opracowaniu? Strategie standaryzacji, hiperbolizacji, sentymentalizacji, infantylicyzacji, uproszczenia, ubaśniwienia i tonowania treści, które mogą być uznane za kontrowersyjne, są szczególnie widoczne w pierwszym amerykańskim tłumaczeniu Edith i Sidneya Sulkinów. Może to sugerować, że strategie te mogą być bardziej charakterystyczne dla wcześniejszych przekładów, choć z drugiej strony hiperbolizacja i przypadki infantylicyzacji są również obecne w wersji Fishera i Torrenta, która, jako najnowsze tłumaczenie, zawiera także pewne przykłady modernizacji. Eksplicytacja występuje w szczególności w tłumaczeniu *Kajtusia czarodzieja* Antonii Lloyd-Jones, w którym strategia ta została zastosowana na szeroką skalę, głównie ze względu na eliptyczny i lakoniczny styl Korczaka. Na szczególną uwagę zasługuje stylizacja, pojawiająca się w przekładach Czasaka oraz Fishera i Torrenta, w których tłumacze zastosowali radykalnie odmienne rozwiązania, znacznie obniżając (w przypadku Czasaka) lub zwiększając (w przypadku Fishera i Torrenta) stopień formalności tekstu oryginału. Zastosowanie strategii wyobcowania/egzotyzacji jest zauważalne w tłumaczeniu *Króla Macjusia Pierwszego* Richarda Lourie'ego, natomiast asymilacja kulturowa jest szczególnie wyraźnie widoczna w przekładach Sulkinów i Czasaka.

Z perspektywy czasu, niektóre z zaproponowanych w rozdziale drugim strategii przekładowych okazały się bardziej przydatne niż pozostałe. Na przykład, o ile strategia

asymilacji kulturowej jest powszechnie stosowana w analizowanym materiale, o tyle w angielskich tłumaczeniach nie występują właściwie przypadki dydaktyzacji i cenzurowania treści w sensie, w jakim zostały one zdefiniowane w rozdziale drugim (choć w rozdziale piątym podaję przykład cenzury z powojennego polskiego wydania powieści Korczaka). Owocne rezultaty przyniosła analiza stylów poszczególnych tłumaczy, ocena stopnia formalności i próba dostrzeżenia użycia charakterystycznego socjolektu w przekładzie. Analiza ta wykazała, że specyfiki stylu poszczególnych tłumaczy nie da się wytłumaczyć wyłącznie w odniesieniu do stylu autora oryginału, ponieważ jest ona także wynikiem ich własnej, społecznie i kulturowo uwarunkowanej wizji artystycznej oraz przekonań co do tego, jaki jest najwłaściwszy sposób udostępnienia tekstu oryginału czytelnikowi w kulturze docelowej.

Na przykład, zamiast eleganckiego języka „literackiego”, o którego dominacji w wielu tłumaczeniach literatury dziecięcej wspominają m.in. Gillian Lathey (2016) i Robert Looby (2015), przekład Adama Czasaka aktywizuje odmianę potocznej angielszczyzny brytyjskiej o niższym statusie kulturowym, co prowadzi do złożonej dynamiki relacji pomiędzy udomowieniem i wyobcowaniem. Adam Czasak z jednej strony dostosowuje powieść Korczaka do wartości kultury docelowej, z drugiej aktywizuje częściowo zmarginalizowane zasoby w języku docelowym. Zasymilowane kulturowo tłumaczenie z 1990 roku wydaje się być godnym uwagi przykładem tekstu, na który w dużej mierze nie ma wpływu standaryzująca rola, jaką mogą odgrywać konwencje tłumaczeniowe przedkładające neutralne i „właściwe” formy językowe ponad niestandardowymi, marginalnymi, czy regionalnymi odmianami języka. I choć to tłumaczenie Lourie’ego wydaje się być najbliższe tekstowi źródłowemu, to biorąc pod uwagę filozofię Korczaka, podkreślającą potrzebę poszanowania i wsłuchania się w głos dziecka, strategia Czasaka może być postrzegana jako bardziej wierna wizji Korczaka i wykorzystaniu przez niego „niedoskonałej” i potocznej mowy dziecięcych bohaterów. W tłumaczeniu Adama Czasaka głos dziecka jawi się jako autentyczny i tętniący życiem, zdecydowanie różniąc się tym samym od wyidealizowanego sposobu wyrażania się dziecięcych bohaterów, jaki można zaobserwować na przykład w przekładzie Sulkinów.

Jednak tekst Edith i Sidneya Sulkinów z 1945 roku także stanowi fascynujący przykład tłumaczenia. W przeciwieństwie do Lourie’ego, Czasaka oraz Fishera i Torrenta, Sulkinowie nie tylko wyrażają powieść Korczaka w bardziej zwięzły i przystępny sposób, upraszczając lub pomijając dłuższe, opisowe partie tekstu oraz tonując kontrowersyjne fragmenty. Przekształcają oni także szereg fragmentów w bardziej szczegółowe, celowo ubarwione,

niekiedy komiczne, sugestywne opisy własnego autorstwa, potencjalnie bardziej przemawiające do wyobraźni czytelnika niż tekst oryginału. Choć jest to przykład wyjątkowo swobodnego przekładu, to jednak sama liczba i długość takich fragmentów oraz pomysłowość tłumaczy sprawiają, że jest to imponujący przykład ich kreatywności. Tekst z 1945 roku zawiera także napisany przez tłumaczy epilog, który całkowicie zmienia zakończenie powieści, ukazując scenę dziecięcego powstania, a także przedmowę Kistera, w której wydawca informuje, że według przekazanych mu tuż przed publikacją informacji Korczaka ocalono jednak w ostatniej chwili przed śmiercią w obozie zagłady. Wszystko to sprawia, że mamy do czynienia z dość niezwykłym tłumaczeniem, które zasługuje na to, by po latach zapomnienia wydobyć je na światło dzienne.

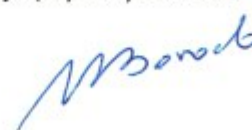
Celem naukowym przedłożonej monografii było zaproponowanie nowej perspektywy badawczej dla studiów nad przekładem książki dziecięcej oraz odkrycie historii angielskich tłumaczeń polskiej literatury dziecięcej, w szczególności przekładów Korczaka. Jeśli chodzi o ewentualne wykorzystanie niniejszej pracy i dalsze kierunki badań dotyczące tematów w niej zawartych, interesujące byłoby porównanie angielskich przekładów Korczaka z tłumaczeniami tego pisarza na inne języki w celu ustalenia, jak bardzo są one zbieżne pod względem obranych strategii przekładowych. Warto także kontynuować badania nad historią angielskich przekładów polskich baśni, folkloru i książek dla dzieci, które stanowią jeden z głównych tematów rozdziału trzeciego. Zaproponowane w książce ramy teoretyczne mogą również posłużyć innym badaczom do analizy tłumaczeń literatury dziecięcej, co pozwoli ukazać prawidłowości widoczne w użyciu języka przez tłumaczy tworzących przekłady w innych kulturach.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Podczas gdy Uniwersytet Kazimierza Wielkiego pozostaje moim podstawowym środowiskiem pracy, stwarzającym sprzyjające warunki do rozwoju naukowego, jako anglista wynikami swoich badań i dociekań dzielę się z innymi uczestnikami życia naukowego, stąd zdecydowana większość moich publikacji ukazała się w zagranicznych i krajowych wydawnictwach oraz czasopismach niezwiązanych z uczelnią macierzystą. Książki autorskie oraz pod współredakcją publikowałem w wydawnictwach: Continuum/Bloomsbury (2012), Springer

(2017, 2019), Peter Lang (2017, 2017) oraz Palgrave Macmillan (2020). Nad współredagowanymi książkami pracowałem wspólnie m.in. z dr Séverine Hubscher-Davidson (Uniwersytet Aston, Birmingham) oraz prof. Juliane House (Uniwersytet w Hamburgu). Przykładem aktywności naukowej realizowanej poza uczelnią macierzystą są także artykuły na temat przekładu regularnie ukazujące się w publikowanym przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego recenzowanym czasopiśmie *Przekładaniec*. Opublikowałem w tym czasopiśmie sześć artykułów w języku polskim, w tym jeden współautorski (w roku 2006, 2011, 2014, 2016, 2017 i ponownie w 2017), z których dwa zostały przetłumaczone i opublikowane w anglojęzycznych numerach czasopisma (2013, 2018). Moje artykuły ukazały się również w czasopismach *Perspectives. Studies in Translation Theory and Practice*, publikowanym przez wydawnictwo Taylor and Francis, w czasopiśmie *Across Languages and Cultures*, publikowanym przez wydawnictwo Węgierskiej Akademii Nauk, kanadyjskim czasopiśmie *TranscUlturAl. A Journal of Translation and Cultural Studies*, publikowanym przez Uniwersytet Alberta, czasopiśmie *Translation Ireland* i *Między Oryginałem a Przekładem* oraz wydawnictwie De Gruyter Mouton. Opublikowałem trzy artykuły recenzyjne w czasopiśmie *The Interpreter and Translator Trainer*.

Liczba moich publikacji naukowych wynosi 33, z czego 4 opublikowałem przed doktoratem a 29 po uzyskaniu stopnia doktora. Opublikowałem 6 książek, w tym 2 monografie autorskie i 4 monografie pod współredakcją, 23 artykuły, w tym 2 będące tłumaczeniami wcześniejszych tekstów, oraz 4 artykuły recenzyjne w czasopismach. Wyniki moich naukowych dociekań zostały zauważone przez innych uczestników życia akademickiego – mój indeks Hirscha wg bazy danych Google Scholar wynosi 5, a łączna liczba cytowań 143. Wyniki badań zaprezentowałem na 18 konferencjach krajowych oraz zagranicznych, które odbywały się w następujących ośrodkach: Dublin, Antwerpia, Londyn, Warszawa, Leuven, Toruń, Kraków, Łódź, Bielsko-Biała, Bydgoszcz, Kielce, Bruksela, Poznań, z czego po doktoracie wygłosiłem 14 referatów. W 2015 roku z dr. Wojciechem Wachowskim zorganizowałem na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego międzynarodową konferencję językoznawczo-przekładoznawczą TansLingua, podczas której gośćmi specjalnymi byli prof. Juliane House, prof. Elżbieta Tabakowska, prof. Zoltán Kövecses i dr John Kearns. W 2019 roku w ramach programu Erasmus przeprowadziłem wykład gościnny i zajęcia na temat przekładu na Uniwersytecie Jana Gutenberga w Moguncji/Germersheim. Jestem członkiem European Society for Translation Studies. Funkcjonuję w międzynarodowym obiegu naukowym, pisząc recenzje (wykonywane na

zasadzie podwójnej anonimowości), oceniające artykuły zgłaszane do zagranicznych czasopism naukowych takich jak *Translation Studies, Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice, Journal of Graphic Novels and Comics, Translation and Interpreting Studies* oraz *The Interpreter and Translator Trainer* (tytuły recenzowanych artykułów podaję w zał. nr 3, pozycja II.13).

Moja aktywność naukowa koncentruje się na kilku obszarach, do których należą przekład literatury dziecięcej i młodzieżowej, przekład komiksu, adaptacja, tłumaczenie audiowizualne, tłumaczenie amatorskie, tłumaczenie w dobie globalizacji i globalizacji oraz kształcenie tłumaczy. Tematy te często przenikają się w moich publikacjach.

Tematykę przekładu tekstów dla młodszego odbiorcy podjąłem w pracy doktorskiej (opiekun naukowy: prof. dr hab. Wojciech Kubiński, Uniwersytet Gdański), gdzie skoncentrowałem się na polskich tłumaczeniach książek i filmów dystrybuowanych na skalę globalną. Podałem tu analizie m.in. bijące rekordy popularności powieści dla dzieci i młodzieży J.K. Rowling, popularną serię historycznych książek edukacyjnych *Horrible Histories* autorstwa Terry'ego Deary'ego, filmy animowane dla dzieci wytwórni Pixar, Disney i DreamWorks, nawiązujące do filmów animowanych adaptacje książek obrazkowych oraz zjawisko tłumaczenia amatorskiego w kontekście polskim (skanlacje, czyli amatorskie, internetowe tłumaczenia komiksów, projekty tłumaczy amatorów dotyczące przekładu audiowizualnego, amatorskie tłumaczenia cyklu o Harrym Potterze i eksperymentalne, hip-hopowe tłumaczenie Ewangelii wg św. Jana). Te zagadnienia omawiam w szeregu artykułów (publikacje II.2.4, II.2.5, II.4.3, II.4.4, II.4.5 w zał. nr 3) oraz w opublikowanej w 2017 roku monografii pt. *Translation, Globalization and Younger Audiences. The Situation in Poland* (II.1.1), która zbiera i porządkuje moje ustalenia dotyczące tłumaczenia dla dzieci w dobie globalizacji, będąc poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej wzbogaconą o nowe tematy, przykłady i perspektywy.

Istotnym elementem moich dociekań jest przekład komiksu. Jestem autorem 5 artykułów na ten temat opublikowanych w recenzowanych czasopismach *Perspectives, Across Languages and Cultures, Transcultural, Przekładaniec* oraz *Między Oryginałem a Przekładem*. W badaniach koncentruję się na polskich tłumaczeniach komiksu franko-belgijskiego i amerykańskiego (*Marzi, Thorgal, Calvin & Hobbes*), a także książki obrazkowej (australijskiego pisarza i ilustratora Shauna Tana), które analizuję w odniesieniu do interakcji między słowem a obrazem (publikacja II.4.8), porównuję z praktykami kondensacyjnymi występującymi w napisach filmowych (publikacja II.4.9), zestawiam ze zjawiskiem lokalizacji (publikacja II.4.13)

oraz opisuję w kontekście zmieniających się w tej dziedzinie przekładu standardów dokładności (pozycje II.4.7 oraz II.4.11). W publikacjach na ten temat wskazuję na analogie pomiędzy charakterystycznymi praktykami tłumaczeniowymi i wydawniczymi w komiksach oraz zabiegami kondensacyjnymi w tłumaczeniu audiowizualnym i modyfikacjami graficznymi stosowanymi w przypadku lokalizacji.

W odniesieniu do tłumaczenia audiowizualnego wyodrębniam w publikacjach trzy rodzaje praktyk globalizacyjnych w filmach animowanych – modyfikacje tekstowe na poziomie dubbingu, ingerencje w elementy języka będące integralną częścią animacji oraz cyfrowe modyfikacje całych postaci i fragmentów obrazu w wybranych zlokalizowanych wersjach językowych filmów animowanych wytwórni Pixar i Disney (publikacje II.1.1 i II.4.4). Zagadnienie adaptacji w kontekście wyobraźni, kreatywności i zmieniającej się roli tłumacza opisuję m.in. w odniesieniu do trzech wersji *Alicji w krainie czarów* stworzonych przez Antoniego Marianowicza (na przykładzie popularnej wersji tekstu z lat 50., słuchowiska muzycznego z lat 70. i ilustrowanej adaptacji z lat 90) (publikacja II.4.6). Pojęcie adaptacji globalnej zgłębiłam w odniesieniu do różniących się między sobą i występujących równolegle na polskim rynku wydawniczym ilustrowanych adaptacji książkowych Disneya (publikacje II.1.1, II.4.3. i II.4.5). Współredagowałam także z dr Hubscher-Davidson książkę na temat globalnych trendów w kształceniu tłumaczy (publikacja II.3.1), która rzuca światło na takie zagadnienia jak programy nauczania, komunikacja międzykulturowa i użycie nowych technologii w edukacji. Do przygotowania artykułów do tego tomu udało nam się zaprosić m.in. prof. Christinę Schäffner z Uniwersytetu Aston, prof. Amparo Hurtado Albir z Uniwersytetu w Barcelonie oraz prof. Lynne Bowker z Uniwersytetu w Ottawie. Pozostałe współredagowane przez mnie książki koncentrują się m.in. na takich tematach jak przekład w kontekście pamięci, tożsamości, komunikacji międzykulturowej, migracji i języków mniejszościowych (publikacje II.3.2, II.3.3 i II.3.4).

W sensie chronologicznym, po kilku latach pracy nad polskimi przekładami angielskich tekstów postanowiłam obrać odmienną perspektywę i w ramach tej samej pary językowej rozpocząć badania nad *angielskimi* tłumaczeniami polskiej literatury dziecięcej ze względu na to, że był to temat niezbadany, stanowiący białą plamę polskiego przekładoznawstwa. Skoncentrowałam się na opracowaniu zestawienia bibliograficznego obejmującego ostatnie sto lat obecności polskiej książki dla dzieci w języku angielskim. Następnie dokonałam analizy poszczególnych tekstów, m.in. twórczości Zofii Kossak-Szczuckiej (publikacja II.2.6), Stefana i Franciszki Themersonów (publikacja II.2.8), a w szczególności powieści Janusza Korczaka, które

okazały się objętościowo najbardziej obszernym i najczęściej tłumaczonym na język angielski materiałem (publikacje II.2.6, II.2.7, II.2.8, II.2.9, II.4.10, II.4.14). Wyniki swoich dociekań przedstawiłem ostatecznie w przedłożonej jako osiągnięcie habilitacyjne monografii wydanej w 2020 roku przez wydawnictwo Palgrave Macmillan (publikacja II.1.1).

Pragnę nadmienić, że na publikację, odpowiednio w 2020 i 2021 roku, oczekują dwa kolejne artykuły mojego autorstwa, oba przyjęte do druku i po pozytywnych recenzjach – „‘Better watch it, mate’ and ‘Listen ’ere, lads’: The cultural specificity of the English translation of Janusz Korczak’s classic *Król Maciuś Pierwszy*” (pod redakcją Jana van Coillie i Jacka McMartina w wydawnictwie Leuven University Press) oraz „Non-professional translators in the context of globalization” w *Routledge Handbook of Translation and Globalization* (pod redakcją Esperancy Bielsy i Dionysiosa Kapsaskisa, wydawnictwo Routledge).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę:

Od 2011 roku pełnię funkcję kierownika Studium Podyplomowego Kształcenia Tłumaczy Języka Angielskiego na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Obowiązki i zadania związane z tą funkcją to stworzenie programu kształcenia, merytoryczna opieka nad jakością kształcenia, opieka nad pracownią tłumaczeniową, stworzenie i administrowanie stroną internetową, stworzenie systemu ewaluacji pracowników, koordynacja zjazdów oraz organizacja wykładów gościnnych. Studia adresowane są do społeczności lokalnej, studentów, nauczycieli, pracowników firm i instytucji w regionie i pozwalają na podniesienie kwalifikacji praktykującym oraz przyszłym tłumaczom. Dotychczas odbyło się 7 edycji studiów podyplomowych, a z naszej oferty edukacyjnej skorzystało około 150 słuchaczy. W latach 2011-2016 byłem członkiem Rady Programowej ds. Jakości Kształcenia w Instytucie Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej.

W 2014 roku zainicjowałem i od tego roku nieprzerwanie koordynuję praktyki tłumaczeniowe dla studentów filologii angielskiej i lingwistyki stosowanej w firmie tłumaczeniowej SDL, która specjalizuje się w dziedzinie tłumaczeń i narzędzi wspomagających proces tłumaczenia. Praktyki skierowane są do wyróżniających się studentów, którzy wiążą swoją przyszłość z zawodem tłumacza. Najlepszym stażystom firma proponuje dalszą współpracę lub stałą pracę w Bydgoszczy. Jest to przykład udanej współpracy na poziomie

lokalnym pomiędzy społecznością akademicką i środowiskiem biznesowym, mającej na celu przygotowanie studentów do wejścia na rynek pracy. Z myślą o studentach w ramach współpracy z sektorem gospodarczym angażuję się również w organizację spotkań z potencjalnymi pracodawcami (międzynarodowe firmy SDL i Atos) na temat możliwości zatrudnienia w trakcie lub po ukończeniu studiów filologicznych na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego. Warto podkreślić, że po zakończeniu studiów wielu naszych studentów znajduje w firmach SDL i Atos zatrudnienie. Aktywna współpraca z tymi interesariuszami zewnętrznymi na pewno temu sprzyja.

Na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego prowadzę zajęcia w ramach specjalności filologia angielska oraz lingwistyka stosowana angielsko-niemiecka, angielsko-rosyjska i angielsko-arabska. W ramach studiów dziennych, zaocznych i podyplomowych prowadziłem do tej pory następujące przedmioty: Podstawy translatoryki (wykład), Podstawy translatoryki (ćwiczenia), Tłumaczenie tekstów, Tłumaczenie literackie, Przekład: teksty i konteksty, Kultura języka, Praktyczna nauka języka angielskiego (pisanie, struktury), Korespondencja fachowa, Terminologia specjalistyczna, Teoria przekładu (wykład), Język, przekład, globalizacja (wykład), Przekład utworów dla dzieci i młodzieży (wykład), Tłumaczenie tekstów naukowych, Tłumaczenie wspomagane komputerowo (z wykorzystaniem oprogramowania SDL Trados Studio), seminarium dyplomowe licencjackie i seminarium dyplomowe magisterskie. Byłem dotychczas promotorem 112 prac licencjackich i 20 prac magisterskich oraz recenzentem 221 prac magisterskich i licencjackich. W 2018 roku praca licencjacka napisana pod moją opieką pt. „Przekład słowa żywego w kontekście nowych technologii, czyli o tłumaczeniu bez udziału tłumacza” została wyróżniona jako najlepsza praca dyplomowa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. W 2010 roku otrzymałem nagrodę Rektora II stopnia za znaczące osiągnięcia dydaktyczne, a w roku 2018 Medal Komisji Edukacji Narodowej.

(podpis wnioskodawcy)

Wykaz prac cytowanych w Autoreferacie

- Adamczyk-Garbowska, Monika. 1988. *Polskie tłumaczenia angielskiej literatury dziecięcej. Problemy krytyki przekładu*. Ossolineum: Wrocław.
- Alsina, Victòria. 2012. Issues in the Translation of Social Variation in Narrative Dialogue. [W:] Jenny Brumme, Anna Espunya (red.) *The Translation of Fictive Dialogue*, 137–154. Amsterdam: Rodopi.
- Baker, Mona. 2000. Towards a Methodology for Investigating the Style of a Literary Translator. *Target* 12 (2): 241–266.
- Fischer, Martin B. 2012. "Gulpin' Gargoyles" – Language Varieties in the Harry Potter Novels and Their Translations. [W:] Martin B. Fischer, Maria Wirf Naro (red.) *Translating Fictional Dialogue for Children and Young People*, 43–79. Berlin: Frank and Timme.
- House, Juliane. 2004. Linguistic Aspects of the Translation of Children's Literature. [W:] Kittel Harald, Paul Armin Frank, Norbert Greiner, Theo Hermans, Werner Koller, José Lambert, Fritz Paul (red.), *Übersetzung – Translation – Traduction. An International Encyclopedia of Translation Studies*, 683–697. Berlin: De Gruyter Mouton.
- House, Juliane, Themis Kaniklidou. 2017. Discourse and Ideology in Translated Children's Literature: A Comparative Study. *Perspectives* 26 (2): 1–14.
- Hughes, Geoffrey. 2010. *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Klaudy, Kinga. 2009. Explicitation. [W:] Mona Baker and Gabriela Saldanha (red.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 104–108. London/New York: Routledge.
- Klingberg, Göte. 1978. The Different Aspects of Research into the Translation of Children's Books and Its Practical Application. [W:] Göte Klingberg, Mary Orvig, Stuart Amor (red.) *Children's Books in Translation: The Situation and the Problems*, 84–89. Almqvist & Wiksell International: Stockholm.
- Knowles, Murray, Kirsten Malmkjær. 1996. *Language and Control in Children's Literature*. London/New York: Routledge.
- Lathey, Gillian. 2016. *Translating Children's Literature*. New York: Routledge.
- Looby, Robert. 2015. *Censorship, Translation and English Language Fiction in People's Poland*. Leiden/Boston: Brill/Rodopi.
- Malmkjær, Kirsten. 2003. What Happened to God and the Angels: An Exercise in Translational Stylistics. *Target* 15 (1): 37–58.
- Nikolajeva, Maria. 2006. What Do We Do When We Translate Children's Literature. [W:] Sandra Beckett, Maria Nikolajeva (red.) *Beyond Babar: The European Tradition in Children's Literature*, 277–297. Lanham: Scarecrow Press.
- Oittinen, Riitta. 2000. *Translating for Children*. London: Garland Publishing.
- O'Sullivan, Emer. 2005. *Comparative Children's Literature*. London: Routledge.
- Pieciul-Karmińska, Eliza. 2011. Polskie dzieje baśni braci Grimm. *Przekładaniec* 22–23: 80–96.
- Pokorn, Nike K. 2012. *Post-Socialist Translation Practices: Ideological Struggle in Children's Literature*. Amsterdam: John Benjamins.
- Saldanha, Gabriela. 2011. Translator Style. *The Translator* 17 (1): 25–50.
- Séguinot, Candace. 1988. Pragmatics and the Explicitation Hypothesis. *TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction* 2: 106–113.
- Stolt, Birgit. 1978. How Emil Becomes Michel – On the Translation of Children's Books. [W:] Göte Klingberg, Mary Orvig, Stuart Amor (red.) *Children's Books in Translation: The Situation and the Problems*, 130–146. Almqvist & Wiksell International: Stockholm.
- Tymoczko, Maria. 1999. *Translation in a Postcolonial Context: Early Irish Literature in English Translation*. London/New York: Routledge.
- Van Coillie, Jan. 2011. Nie ma śpiącej królowy bez kolców. Tłumaczenie baśni. Propozycja modelu analizy porównawczej. *Przekładaniec* 22–23: 11–35.
- Van Coillie, Jan. 2012. Cool, geil, gaaf, chouette or super. The Challenges of Translating Teenage Speech. [W:] Martin B. Fischer, Maria Wirf Naro (red.) *Translating Fictional Dialogue for Children and Young People*, 217–234. Berlin: Frank and Timme.
- Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London/New York: Routledge.
- Zipes, Jack. 1986. Recenzja *King Matt the First*. *The New York Times*, 20 lipca.
<https://www.nytimes.com/1986/07/20/books/children-s-books-066986.html/> data dostępu: 08. 2019.